

УДК 377.016.011.3

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/90-1-41>**Олена ГОРДІЄНКО,***orcid.org/0000-0003-3384-3656*

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри початкової освіти та культури фахової мови

Житомирського державного університету імені Івана Франка

(Житомир, Україна) YELENA_G@i.ua

РОБОТА НАД СКЛАДНИМ РЕЧЕННЯМ У ПРОЦЕСІ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПУНКТУАЦІЙНИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

На заняттях з української мови за професійним спрямуванням основна увага викладача зосереджена на завданні розвитку комунікативної компетентності студентів, зокрема, мовної і мовленнєвої як її складових. Сучасні інноваційні підходи зорієнтовані на формування практичних умінь і навичок у здобувачів освіти, зокрема, правописних. У статті проаналізовано проблему вдосконалення пунктуаційної компетентності студентів на практичних заняттях з української мови за професійним спрямуванням у процесі роботи над складними реченнями, запропоновано комплекс вправ, спрямованих на актуалізацію умінь у студентів розрізняти прості і складні речення, правильно використовувати розділові знаки в складних реченнях. Зазначається, що у процесі мовної освіти здобувачів вищої освіти більше уваги звертається на формування в них орфографічних умінь і навичок, водночас поза увагою викладача може залишатися формування пунктуаційної компетентності студентів. Вони не завжди можуть пояснити вибір розділових знаків та обґрунтувати їх застосування, навести доречне правило, пояснити структуру та визначити тип речення, а також елементи, що його ускладнюють, тим самим обґрунтувати постановку розділових знаків. Причиною цього є складність мовних явищ синтаксису та недостатня увага до цього аспекту роботи в школі та закладі вищої освіти. Водночас під час написання курсових та дипломних робіт, статей, творчих робіт здобувачі вищої освіти намагаються використовувати різноманітні за значенням речення, в тому числі і складні, але не завжди впевнені, які розділові знаки використовувати. Мета статті – розглянути основні питання роботи над складними реченнями як засобу формування пунктуаційної компетентності здобувачів вищої освіти у процесі проведення практичних занять з української мови за професійним спрямуванням, що є особливо актуальним для сучасної методики у контексті вдосконалення мовно-мовленнєвої компетентності бакалаврів. Детально описано вправи для спостереження за мовними явищами, аналізу синтаксичних одиниць, вдосконалення умінь і навичок у студентів щодо правильного використання складних речень. Коротко узагальнено отримані результати, рекомендовано впроваджувати в освітній процес на заняттях з української мови за професійним спрямуванням вправи аналітичні, конструктивні та творчі. Також визначено перспективи подальших досліджень в окресленій площині. Матеріали статті можуть бути використані для вдосконалення методик навчання української мови за професійним спрямуванням як складової підготовки майбутніх бакалаврів різних профілів.

Ключові слова: українська мова за професійним спрямуванням, здобувачі вищої освіти, синтаксис, пунктуація, розділові знаки, складні речення, аналітичні, конструктивні та творчі вправи.

Olena HORDIENKO,*orcid.org/0000-0003-3384-3656*

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Primary Education and Culture of Professional Speech

Zhytomyr Ivan Franco State University

(Zhytomyr, Ukraine) YELENA_G@i.ua

WORKING ON A COMPLEX SENTENCE IN THE PROCESS OF IMPROVING PUNCTUATION SKILLS OF STUDENTS IN UKRAINIAN LANGUAGE CLASSES WITH PROFESSIONAL ORIENTATION

In Ukrainian language classes for professional purposes, the teacher's main attention is focused on the task of developing students' communicative competence, in particular, language and speech as its components. Modern innovative approaches are focused on the formation of practical skills and abilities in students, in particular, spelling. The article analyzes the problem of improving students' punctuation competence in practical classes in the Ukrainian language in a professional direction in the process of working on complex sentences, and proposes a set of exercises aimed at updating students' abilities to distinguish between simple and complex sentences and to correctly use punctuation marks

in complex sentences. It is noted that in the process of language education of higher education students, more attention is paid to the formation of their spelling skills, while the formation of students' punctuation competence may remain outside the teacher's attention. They cannot always explain the choice of punctuation marks and justify their use, provide the appropriate rule, explain the structure and determine the type of sentence, as well as the elements that complicate it, thereby justifying the use of punctuation marks. The reason for this is the complexity of linguistic phenomena of syntax and insufficient attention to this aspect of work in school and higher education institutions. At the same time, when writing term papers and diploma theses, articles, and creative works, higher education students try to use sentences of various meanings, including complex ones, but are not always sure which punctuation marks to use. The purpose of the article is to consider the main issues of working on complex sentences as a means of forming punctuation competence of higher education applicants in the process of conducting practical classes in the Ukrainian language in a professional direction, which is especially relevant for modern methodology in the context of improving the linguistic and speech competence of bachelors. Exercises for observing language phenomena, analyzing syntactic units, and improving students' skills in the correct use of complex sentences are described in detail. The results obtained are briefly summarized, and it is recommended to introduce analytical, constructive, and creative exercises into the educational process in Ukrainian language classes for professional purposes. Prospects for further research in the outlined area are also identified. The materials of the article can be used to improve the methods of teaching the Ukrainian language in a professional direction as a component of the training of future bachelors of various profiles.

Key words: *Ukrainian language for professional purposes, higher education students, syntax, punctuation, punctuation marks, complex sentences, analytical, constructive and creative exercises.*

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних напрямів перебудови технологій навчання мови в сучасному закладі вищої освіти є оволодіння здобувачами різними видами мовленнєвої діяльності та формування професійної мовної компетенції. Адже мова є не лише предметом вивчення, а й інструментом пізнання, засобом інтелектуального розвитку. Аналіз науково-методичних розвідок засвідчив, що в теорії й практиці навчання української мови накопичено великий досвід, який становить надійне підґрунтя для роботи з формування українськомовної особистості майбутнього фахівця. Навчання української мови за професійним спрямуванням майбутніх фахівців здебільшого обмежується вдосконаленням їхніх орфографічних умінь і навичок, умінь складати ділові папери, редагувати тексти. Водночас мало уваги приділяється практичним питанням вдосконалення пунктуаційних умінь студентів на заняттях з української мови за професійним спрямуванням, зокрема, у складних реченнях.

Якщо орфографію слова можна перевірити в Інтернеті, задавши його в пошуку багатьох онлайн-словників, то розділовий знак таким швидким способом перевірити неможливо: для цього потрібно знайти і прочитати правило в підручнику чи «Українському правописі», проаналізувати схожі приклади, розуміти синтаксичну структуру тощо (Український правопис, 2019). Студенти відчують складності під час конспектування, реферування науково-навчальних текстів, побудови власних письмових текстів для публічних виступів, під час написання курсових та дипломних робіт. Саме тому практичний аспект проблем формування українськомовної комунікативної компетентності студентів закладів вищої освіти, які здобувають кваліфікацію бакалавра,

зокрема, вдосконалення пунктуаційних умінь у процесі роботи над складним реченням, потребує уваги, що й зумовило вибір теми статті.

Пілотажне дослідження рівня сформованості пунктуаційної компетентності здобувачів вищої освіти, що проводилось серед студентів I курсу Житомирського державного університету імені Івана Франка протягом 2024–2025 навчального року, показало, що лише 30% опитаних продемонстрували високий рівень сформованості пунктуаційної компетентності, 50% респондентів виявили середній рівень і 20% – низький рівень сформованості зазначених умінь. Здобувачі можуть відчувати складності у доборі розділових знаків та та поясненні їх застосування, визначенні типів речень, елементів, що його ускладнюють. Причиною цього є складність мовних явищ та недостатня увага до цього аспекту роботи в школі та закладі вищої освіти (Каліш, 1995: 82).

Аналіз досліджень. У вітчизняній професійній освіті склалася певна традиція комплексного підходу до підготовки майбутніх фахівців, яка спирається на гуманізацію освітнього процесу. До проблем формування комунікативної компетентності учнів і студентів на основі сучасних компетентнісного, текстоцентричного, комунікативно-діяльнісного, особистісно зорієнтованого, функційно-стилістичного підходів зверталися *мовознавці* Ф. Бацевич, Н. Бабич, Н. Загнітко та ін. (Бабич, 2003; Загнітко, 2004), лінгводидакти А. Алексюк, З. Бакум, О. Біляєв, Є. Голобородько, Т. Донченко, О. Заболотська, О. Кучерук, Л. Мамчур, В. Мельничайко, С. Омельчук, М. Пентиліук, І. Попович, Т. Симоненко та ін. (Біляєв, 2005; Попович, 2010). Проблему вивчення складного речення досліджували як теоретики, так і педагоги-практики: В. Сергієнко, С. Омельчук, К. Плиско (Сергієнко,

2003; Омельчук, 2012; Плиско, 1993). Синтаксис складного речення та методику його навчання в різних аспектах досліджували такі відомі науковці, як П. Дудик, А. Загнітко, Н. Іваницька, С. Караман, К. Шульжук та ін. (Шульжук, 2004). Окремі аспекти проблеми розвитку мовлення майбутніх фахівців розглядали лінгводидакти З. Бакум, О. Горошкіна, Л. Паламар, М. Пентиліук, О. Семєног, Л. Шиянюк та ін. (Шиянюк, 2011). Проблемам пунктуаційної компетентності здобувачів освіти приділяли увагу Н. Ковальчук, О. Межов, І. Савченко, Л. Сегін, В. Сидоренко, Л. Стоян (Ковальчук, 2014; Межов; Савченко, 2008; Сегін, 2018; Сидоренко, 2015; Стоян, 1998).

Таким чином, зазначена проблема та дотичні їй залишається в центрі уваги науковців та має важливе практичне значення. Адже майбутні бакалаври, які готують наукові проєкти, статті, курсові та бакалаврські роботи мають правильно використовувати складні речення у процесі вироблення власного стилю висловлювання (Меншиков, 2002: 40).

Мета статті – розглянути основні питання роботи над складними реченнями як засобу формування пунктуаційної компетентності здобувачів вищої освіти у процесі проведення практичних занять з української мови за професійним спрямуванням, що є особливо актуальним для сучасної методики у контексті вдосконалення мовно-мовленнєвої компетентності бакалаврів.

Виклад основного матеріалу. Вивчення складного речення виступає відповідальним етапом формування пунктуаційних умінь у процесі вивчення рідної мови здобувачами освіти, що дає можливість узагальнити знання з усіх інших розділів мовознавства, повторити та поглибити їх. Також студенти отримують можливість удосконалити комунікативні навички, адже у складному реченні концентрується увесь комплекс мовних засобів, необхідних для оформлення думки.

Організувати вивчення нового на базі засвоєного – ось головна мета усієї роботи на заняттях з української мови за професійним спрямуванням. Досягнення цієї мети ґрунтується на використанні навичок, досвіду студентів для засвоєння нового. «Прив'язати до нового, вже твердо засвоєного, – вказував К. Ушинський, – все нове, що вивчається, це педагогічне правило, від якого головним чином залежить успіх навчання» (Ушинський, 1954: 391–392).

У здійсненні процесу злиття нового із вже засвоєним може бути використаний прийом порівняння. Адже порівняння – основа навчання: усю ми пізнаємо, відшукуючи риси спільності предметів або явищ та їх розбіжності.

Розгляду пунктуації в складному реченні можна присвятити частину заняття з української мови за професійним спрямуванням, коли студенти працюють над вдосконаленням пунктуаційних умінь та навичок. Першим етапом у роботі над складним реченням може виступити «понятійний етап», тобто етап актуалізації граматичного поняття. Все нове є закономірним продовженням попереднього, тому свідоме його сприйняття можливе лише за умови знання раніше вивченого матеріалу. Викладач, готуючи студентів до сприйняття нового, повинен визначити:

- 1) Що студентам відомо з цієї теми або у зв'язку з цією темою;
- 2) Що здобувачам слід згадати, що необхідно показати їм в новому аспекті;
- 3) Що нового порівняно з вивченим повинні засвоїти здобувачі;
- 4) Що у новому матеріалі є головним, суттєвим; що складним, а що легким;
- 5) Який матеріал буде відібрано для порівняння;
- 6) Шлях від аналізу до узагальнення результатів спостережень;
- 7) Формулювання висновків, до якого викладач підведе студентів;
- 8) Ступінь самостійності учнів у роботі над новим, проблемні запитання.

Студенти вже мають певний рівень знань про морфологію, орфографію, синтаксис. Для з'ясування та свідомої актуалізації знань про складне речення, його структуру, семантико-граматичні ознаки, сполучникове і безсполучникове, складносурядне і складнопідрядне речення, викладач пропонує студентам проаналізувати тексти, з яких виділяємо групи речень. Адже механічне, ізольоване засвоєння будь-якої мовної одиниці гальмує асоціативне мислення, не розвиває творчі здібності, текст у розвитку комунікативної компетентності здобувачів має важливе значення як засіб пізнання мовних явищ, умова інтелектуального зросту та розвитку мовленнєвих навичок (Бондарчук, 2001).

Отже, викладач пропонує порівняти дві групи речень та сказати, у чому, на їхню думку, різниця між цими уривками. Такий аналіз мовних явищ сприяє виробленню у студентів навичок системного аналізу та оволодіння нормами української літературної мови.

1. З країв південних на Полісся весна вже птахів посила, і гуси гелгають із висі, веслюють помахом крила. (М. Клименко). 2. Примещення, де зберігали збіжжя, мало назву клітень або житні. Ці давньоруські терміни зустрічаємо в назвах

Клітня, Клітчин, Клітище, Житинці, які є сучасними топонімами.

1. З країв південних на Полісся весна вже птахів посила. Гуси гелгають із висі, веслюють помахом крила. 2. Приміщення мали назву клітень або житні. Там зберігали збіжжя. Ці давньоруські терміни зустрічаємо в назвах Клітня, Клітчин, Клітище, Житинці. Вони є сучасними топонімами.

Здобувачі освіти роблять висновок, що різниця полягає в оформленні речень: у першому уривку складні речення, а у другому – прості. Складне речення, на відміну від простого, дає можливість показати, що всі події, змальовані автором, тісно взаємопов'язані, складають єдине ціле. Між окремими простими реченнями не спостерігається такого тісного зв'язку, як у складному. Зв'язок між частинами складного речення підкреслюється інтонацією, сполучниками (сполучними словами).

Далі підходимо до формулювання визначення: складним є речення, яке складається з двох або кількох простих речень (частин). Складне речення – єдине ціле у смисловому, граматичному та інтонаційному відношеннях.

Визначивши суттєві ознаки складного речення, викладач дає студентам наступне завдання: з'ясувати шляхом спостереження над текстом, яку роль відіграють сполучники.

*1. Черешня біла зацвіла, і ясніше стало в світі.
2. Заснув на пахучому сіні, і волошки наснилися сині (Марія Павленко)*

2. Коли черешня біла зацвіла, ясніше стало в світі. Як заснув на пахучому сіні, то волошки наснилися сині.

*3. Черешня біла зацвіла – ясніше стало в світі.
2. Заснув на пахучому сіні – волошки наснилися сині (Марія Павленко)*

Читання і аналіз першого складного речення підводить здобувачів до висновку: дві частини його вживаються як самостійні, вони однорідні, рівноправні, це складносурядне речення, між його частинами ставиться кома. Виразне читання другого складного речення показує, що перша його частина не є закінченою, тому потребує продовження. Робиться висновок, що це складнопірядне речення, тому що його частини об'єднуються так, що одна частина залежить від іншої. На відміну від перших двох складних речень, третє утворюється без сполучників, отже, є безсполучниковим. У них маркерами синтаксичних значень виступають розділові знаки, тому зміна розділового знака зумовлює інший характер семантичних (логічних) відношень.

Таким чином, студенти актуалізують поняття про просте і складне речення, а серед склад-

них – сполучникові і безсполучникові утворення, зі сурядним і пірядним зв'язком, головну і пірядну (залежну) частини. Без знання синтаксису тут не обійтися, а тому викладач повинен допомогти студентам актуалізувати набуті в шкільному курсі української мови синтаксичні компетенції, дібравши доцільний дидактичний матеріал – а саме тексти різних стилів із усіма видами простих і складних речень. Їх інтонування та синтаксично-пунктуаційний аналіз сприятимуть належному засвоєнню пунктуаційних норм. Знання синтаксису тісно пов'язане із закріпленням та зміцненням свідомої пунктуаційної грамотності, тому відповідно студенти вдосконалюють уміння та навички правильно розставляти розділові знаки (Бабич, 2003: 45). Щоб удосконалити пунктуаційні уміння та навички, необхідним є виконання значної кількості тренувальних вправ, які проводяться у системі, з дотриманням певних дидактичних вимог. Вправи поділяються на три групи: 1) аналітичні; 2) конструктивні; 3) творчі.

Призначення першого типу вправ – тренування здобувачів у самостійному впізнаванні мовного явища серед інших, умінні виявляти суттєві його ознаки. Наприклад, це може бути така вправа. Випишіть окремо прості і складні речення, підкресліть граматичні основи. Прочитайте, правильно інтонуючи, поясніть розділові знаки.

*1. Тріци не тріци, а вже минули Водохрещі.
2. На Великдень перший раз кує зозуля. 3. Від весняного Миколи до літа двадцять приморозків.
4. З країв південних на Полісся весна вже птахів посила, і гуси гелготять із висі, веслюють помахом крила (М. Клименко). 5. За Різдом наступало друге свято, що його називали в народі днем святого Василя, або старий Новий рік. 6. О горе тим рукам, що звикли у неволі носити кайдани ржаві і важкі (Леся Українка). Вже червоніють помідори і ходить осінь по траві (М. Рильський).*

Наступний етап – виконання вправ конструктивного характеру. Ці вправи пов'язані з різноманітними перетвореннями, перебудовами синтаксичних одиниць, зокрема, завдання на редагування текстів із синтаксичними й пунктуаційними помилками. Наприклад, така. З простих речень, користуючись довідкою, утворіть складні, що є поліськими народними прислів'ями.

1. У страху очі великі... 2. Очі їли б... 3. Ворог до мене з рогами... 4. Живе кіт і собака... 5. Близько видати... 6. Літа йдуть... 7. Кінь не боїться біжі...

Довідка. Руки роблять. Душа не приймає. Я до нього – з пирогами. У них житка (життя) не однака. Далеко дибати. Роки стоять. Хочє з'їжі.

Підсумковий етап у системі роботи над складними синтаксичними конструкціями – вживання студентами цих конструкцій у власному усному та писемному мовленні. Це завдання на створення власних висловлень соціокультурної та професійної тематики, зокрема доповідей, публічних виступів, есе, ділових паперів із правильною розстановкою і поясненням розділових знаків. Такі вправи називаються творчими, адже привчають здобувачів вільно користуватись мовним матеріалом, їх призначення – розвиток мовної культури студентів, активізація вивченого, розвиток стилістичних та пунктуаційних умінь. Наприклад, можна запропонувати студентам написати есе за поданим початком.

1. *Не зберігся до наших днів будинок, у якому народився Іван Огієнко, не збереглася і Воскресенська церква, де батьки охрестили наймолодшого з чотирьох дітей, та збереглася людська пом'ять про нашого видатного земляка.*

2. *Ніде в світі нема стільки вишиваних рушників, як в Україні.*

Отже, робота над складними синтаксичними конструкціями має за кінцеву мету спрямувати

студентів на використання названих мовних одиниць у власному мовленні. Прийом спостереження та порівняння мовних одиниць допомагає зробити навчання ефективнішим, послідовним і систематичним. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Зокрема, потребують подальших досліджень проблема підготовки студентів до проведення пунктуаційного аналізу речень з метою вдосконалення пунктуаційних умінь. Подальші дослідження цієї тематики можуть охоплювати більш широкий спектр сучасних підходів до формування компетентностей здобувачів вищої освіти, здатних засобами мовної комунікації розв'язувати складні професійні завдання; визначення місця мовної та мовленнєвої компетентностей як результату професійної підготовки майбутніх фахівців. Успішне розв'язання означених питань дасть змогу вибудувати досконалішу систему вивчення основних питань синтаксису і пунктуації на заняттях з української мови за професійним спрямуванням, що стане важливим кроком у забезпеченні якості вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови: Навч. посібник. Львів : Світ, 2003. 432 с.
2. Біляєв О. М. Лінгводидактика рідної мови : Навчально-метод. посібник. Київ: Генеза, 2005. 180 с.
3. Бондарчук Л. І. Методика підказує текст. Тернопіль: Мальва, ОСО, 2001. 159 с.
4. Загнітко А. П., Вінтонів М. О., Домрачева І. Р. Український практичний синтаксис: Нав. посібник для самот. роботи. Донецьк: «ТОВВКФ БАО», 2004. 144 с.
5. Каліш В. А. Функціонально-комунікативний підхід до слова в мовній освіті вчителів початкових класів: Дис... канд. пед. наук: 13.00.02. Інститут педагогіки АПН України. Київ, 1995. 251 с.
6. Ковальчук Н. П. Пунктуаційна грамотність як складова формування мовної особистості. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Психологія і педагогіка. Випуск 29. 2014. С. 41–43.
7. Межов О.Г. Формування пунктуаційних компетентностей здобувачів освіти засобами синтаксису. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/19510/1/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8.pdf> (дата звернення: 04.08.2025)
8. Меншиков І. І., Попова І. С. Речення як предикативна, комунікативна і функціональна одиниця мовлення: Навч. посібник. Донецьк: РВВ ДНУ, 2002. 48 с.
9. Омельчук С. Формування мовленнєвих умінь при вивченні складного речення. *Українська мова та література в школі*. 2012. № 1. С.4–5.
10. Плиско К.М. Організація навчання синтаксису в школі. Посібник для вчителя. *Побудова системи уроків на тему «Складносурядне речення» (з новими формами навчання)*. Київ. 1993. 135 с. С. 72–92.
11. Попович І. До проблеми підвищення орфографічної та пунктуаційної грамотності учнів. *Українська мова і література в школі*. 2010. № 3. С. 13–18.
12. Савченко І. С. Пунктуація сучасної української мови. Черкаси : Брама, 2008. 152 с.
13. Сегін Л. В. Українська пунктуація: здобутки, проблеми, перспективи опису та кодифікації. *Українська мова*. 2018. № 3 (67). С. 80–91.
14. Сергієнко В. Двокрапка й тире в безсполучникових складних реченнях: 9 клас. *Дивослово*. 2003. № 12. С. 39–40.
15. Сидоренко В. Формування синтаксичної й пунктуаційної компетентностей учнів 8–9 класів засобами технології кооперативного навчання. *Українська мова і література в школі*. 2015. № 2. С. 7–14.
16. Стоян Л. М. Українська мова: посібник з орфографії та пунктуації. Київ : Наукова думка. 1998. 96 с.
17. Український правопис. Київ: *Національна академія наук України*, 2019. 391 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20seredny/05062019-onovl-pravo.pdf> (дата звернення: 10.03.2022)
18. Ушинський К.Д. Твори: В 6 т. Т.1. Київ: Рад. Школа, 1954. С. 391–92.
19. Шиянюк Л. В. Українськомовна комунікативна компетентність як наукове поняття. *Вісник Луганського національного університету імені Т. Шевченка: зб. наук. праць. Серія «Педагогічні науки»*. За ред. д-ра пед. наук, проф. В. С. Курилова. Луганськ. Луганський нац. ун-т імені Т. Шевченка. 2011. № 15 (226). Ч.ІІІ. С. 157–162.
20. Шулъжук К. Ф. Синтаксис української мови : Підручник. Київ: ВЦ «Академія». 2004. 408 с.

REFERENCES

1. Babych N. D. (2003) *Praktychna stylistyka i kultura ukraïnskoi movy* [Practical stylistics and culture of the Ukrainian language]: Navch. posibnyk. Lviv: Svit. 432 p. [in Ukrainian]
2. Biliaiev O. M. (2005) *Linhvodydaktyka ridnoi movy* [Linguistic didactics of the native language]: Navchalno-metod. posibnyk. Kyiv: Henez. 180 p. [in Ukrainian]
3. Bondarchuk L. I. (2001) *Metodyku pidkazuie tekst* [The methodology is suggested by the text]. Ternopil: Malva, OSO. 159 p. [in Ukrainian]
4. Zahnitko A. P., Vintoniv M. O., Domracheva I. R. (2004). *Ukrainskyi praktychnyi syntaksys* [Ukrainian practical syntax] Nav. posibnyk dlia samost. roboty. Donetsk: «TOVVKF BAO». 144 p. [in Ukrainian]
5. Kalish V. A. (1995) *Funktsionalno-komunikatyvnyi pidkhid do slova v movnii osviti vchyteliv pochatkovykh klasiv* [Functional-communicative approach to the word in language education of primary school teachers] Dys... kand. ped. nauk: 13.00.02. Instytut pedahohiky APN Ukrainy. Kyiv. 251 p. [in Ukrainian]
6. Kovalchuk N. P. (2014) *Punktuatsiina hramotnist yak skladova formuvannia movnoi osobystosti* [Punctuation literacy as a component of the formation of a linguistic personality] *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Psykholohiia i pedahohika. Vol. 29. Pp. 41–43* [in Ukrainian]
7. Mezhev O. H. *Formuvannia punktuatsiinykh kompetentnosti zdobuvachiv osvity zasobamy syntaksysu* [Formation of punctuation competencies of education seekers through syntax] URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/19510/1/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8.pdf> (04.08.2025) [in Ukrainian]
8. Menshykov I. I., Popova I. S. (2002) *Rechennia yak predykatyva, komunikatyvna i funktsionalna odyntsia movlennia* [Sentence as a predicative, communicative and functional unit of speech] *Navch. posibnyk. Donetsk: RVV DNU. 48 p.* [in Ukrainian]
9. Omelchuk S. (2012) *Formuvannia movlenniivnykh umin pry vyvchenni skladnoho rechennia* [Formation of speech skills when studying a complex sentence]. *Ukrainska mova ta literatura v shkoli. No 1. Pp.4–5* [in Ukrainian].
10. Plysko K. M. (1993) *Orhanizatsiia navchannia syntaksysu v shkoli. Posibnyk dlia vchytelia* [Organizing syntax teaching at school. A guide for teachers]. *Pobudova systemy urokiv na temu «Skladnosuriadne rechennia» (z novymy formamy navchannia). Kyiv. 135 p. Pp.72 – 92* [in Ukrainian].
11. Popovych I. (2010) *Do problemy pidvyshchennia orfohrafichnoi ta punktuatsiinoi hramotnosti uchniv* [To the problem of improving students' spelling and punctuation literacy] *Ukrainska mova i literatura v shkoli. No 3. Pp. 13–18* [in Ukrainian].
12. Savchenko I. S. (2008) *Punktuatsiia suchasnoi ukraïnskoi movy* [Punctuation of the modern Ukrainian language] Cherkasy: Brama. 152 p. [in Ukrainian]
13. Sehin L. V. (2018) *Ukrainska punktuatsiia: zdotuky, problemy, perspektyvy opysu ta kodyfikatsii* [Ukrainian punctuation: achievements, problems, prospects for description and codification] *Ukrainska mova. No 3 (67). Pp. 80–91* [in Ukrainian]
14. Serhiienko V. (2003) *Dvokrapka y tyre v bezspoluchnykovykh skladnykh rechenniakh: 9 klas* [Colons and dashes in compound sentences without conjunctions: 9th grade] *Dyvoslovo. No 12. Pp.39 – 40* [in Ukrainian]
15. Sydorenko V. (2015) *Formuvannia syntaksychnoi y punktuatsiinoi kompetentnosti uchniv 8–9 klasiv zasobamy tekhnolohii kooperatyvnoho navchannia* [Formation of syntactic and punctuation competencies of students in grades 8–9 using cooperative learning technology]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli. No 2. Pp. 7–14* [in Ukrainian]
16. Stoian L. M. (1998) *Ukrainska mova: posibnyk z orfohrafii ta punktuatsii* [Ukrainian language: a guide to spelling and punctuation]. Kyiv: Naukova dumka. 96 p. [in Ukrainian]
17. *Ukrainskyi pravopys* [Ukrainian spelling] (2019) Kyiv: Natsionalna akademiia nauk Ukrainy. 391 p. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20seredny/05062019-onovl-pravo.pdf> (10.03.2022) [in Ukrainian]
18. Ushynskiy K. D. (1954) *Tvory* [Works]: V 6 t. T.1. Kyiv: Rad. Shkola. Pp. 391–392 [in Ukrainian]
19. Shyianiuk L. V. (2011) *Ukrainskomovna komunikatyvna kompetentnist yak naukove poniattia* [Ukrainian-language communicative competence as a scientific concept] *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni T. Shevchenka: zb. nauk. prats. Seriia «Pedahohichni nauky». Za red. d-ra ped. nauk, prof. V. S. Kurylova. Luhansk. Luhanskyi nats. un-t imeni T. Shevchenka. No 15 (226). Ch.III. Pp. 157–162.* [in Ukrainian].
20. Shulzhuk K. F. (2004) *Syntaksys ukraïnskoi movy* [Syntax of the Ukrainian language]: Pidruchnyk. Kyiv: VTs «Akademiia». 408 p. [in Ukrainian]

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 26.09.2025

Дата публікації: 23.10.2025